

Ungar & nyheter

– en kvalitativ studie kring barns
och ungas uppfattning av nyheter

Bakgrunden till rapporten

I Statens medieråds undersökning "Ungar & medier 2012/13" framkom att intresset för nyheter bland barn och unga ökat jämfört med 2010. Eftersom myndigheten ska tillvarata barns och ungas egna erfarenheter av medieanvändning och medieinnehåll, beslöts att närmare undersöka hur barn och unga förstår och förhåller sig till nyheter. Studien är kvalitativ och har genomförts med sammanlagt 82 elever i årskurs 4 och 7 i Helsingborg och Skellefteå (läs mer om metodupplägget längst bak i rapporten).

I studien undersöks barnens uppfattningar om nyheter, bland annat *vad de anser att en nyhet är*. Dessutom undersöks barnens *upplevelser av nyheter* med fokus på vad som kan göra dem rädda, ledsna, eller arga, vad de tycker är roligt eller spännande, samt om och hur nyheter uppfattas som lärorika. Slutligen undersöks hur barnen *värderar nyheters tillförlitlighet*. Här diskuteras också vad barnen anser är *svårt att förstå i nyheter* och vilka orsaker som kan ligga till grund för att barn och unga inte vill ta del av nyheter.

Vad är Statens medieråd?

Statens medieråd har i uppdrag att verka för att stärka barn och unga som medvetna medieanvändare och skydda dem från skadlig mediepåverkan. Myndigheten ska följa medieutvecklingen när det gäller barn och unga samt sprida information och ge vägledning om barns och ungas mediasituation. Myndigheten ska fastställa åldersgränser för film som är avsedd att visas för barn under 15 år enligt lagen (2010:1882) om åldersgränser för film som ska visas offentligt.

Vilka nyhetsmedier tar barnen del av?

I Statens medieråds rapport "Ungar & medier 2012/13" konstateras en generell ökning av barns intresse för nyheter, jämfört med resultaten två år tidigare. Ökningen gällde barn i alla åldrar. Studien visar också att andelen som tar del av nyheter via internet ökat, vilket sannolikt beror på ökad användning av internet generellt och tillgången till smarta mobiler. Viktigt att påpeka är att tv fortfarande utgör den vanligaste nyhetskällan bland unga. När det kommer till läsning av papperstidning konstateras en minskning jämfört med resultaten från 2010. Papperstidningen läses dock fortfarande av många barn och unga och intresset för tidningen tilltar i takt med att barnen blir äldre.

I fokusgruppsintervjuerna med barnen i årskurs 4 och 7 bekräftas i stort sett resultaten i "Ungar & medier 2012/13".

Papperstidningen och tv vanligaste nyhetskällorna bland de yngre

För de yngre barnen är papperstidningen och tv-nyheterna de vanligaste nyhetskällorna. Tidningen bläddrar de i hemma på morgonen. Barnen i Helsingborg läser Helsingborgs Dagblad och barnen i Skellefteå läser Norran. Utanför hemmet läser barnen de gratis-tidningar som finns tillgängliga, till exempel Metro. När barnen läser tidningen på nätet är Aftonbladet populärast.

När barnen i årskurs 4 ser tv-nyheterna gör de det oftast tillsammans med sina föräldrar. Flera av barnen tittar också på Lilla Aktuellt, ett program som framförallt förknippas med skolan vilket de tar del av under lektionstid med sina lärare.

Fler nyheter via digitala medier bland de äldre

Barnen i årskurs 7 tar i högre utsträckning än de yngre barnen del av nyheter i telefonen och datorn. Aftonbladet är den genomgående vanligaste tidningen vilket följs av lokal-tidningarna Norran och Helsingborgs Dagblad. Under samtalen nämner eleverna också andra nyhetskällor som Sportbladet, BBC, CNN, Facebook och YouTube. Det är dock enbart en liten grupp elever som säger sig använda dessa medier regelbundet.

Vad är nyheter för barn?

Den vanligaste uppfattningen hos barnen är att nyheter är "nya händelser som hänt i världen". Barnen beskriver även nyheter i värderande termer som bland annat beskriver att de är "bra", "läskiga", "viktiga", "intressanta" och "roliga". I både årskurs 4 och årskurs 7 betonar barnen vikten av aktualitet för att händelser ska betraktas som nyheter. När händelserna är etablerade och välkända uppfattas de inte längre som nyheter. Barnen uppvisar också en förståelse för nyheternas form och dramaturgi. Detta uttrycks som att nyheter måste omfattas av en berättelse och en händelseprocess som utvecklas.

Exempel på resonemang i åk 4 om vad som uppfattas som nyheter:

"För mig är nyheter bra och spännande för man får veta vad som händer i Sverige och andra länder. Det kan vara glada eller sorgliga nyheter. Man kan hitta nyheter i tidningar, datorer, mobiler eller på tv." (barn i åk 4)

”Nyheter är viktiga för mig. Jag gillar att höra nyheter. Det är spännande att veta vad som har hänt. När jag hör dåliga nyheter blir jag ledsen för det finns många barn som dör. Nyheter är bra.” (barn i åk 4)

”En nyhet är nästan kunskap för mig. Jag gillar nyheter över hela världen mest. Jag tycker det är viktigt med nyheter för man ska veta vad som händer. I klassen kollar vi på nyheter som är intressant och roligt.” (barn i åk 4)

”Nya händelser. Något nytt som hänt – aktuella grejer. Speciella grejer. Typ nya regler om skolan. Någon blir en ny president. Någon ny information eller andra saker. Något läskigt typ som att tjuvar bryter in sig i olika affärer och viktiga grejer typ som att håll er inne i era hus för att stormen är på väg!” (barn i åk 4)

Bland eleverna i årskurs 7 är beskrivningarna mer utvecklade och deras definitioner av vad som utgör nyheter mer specifika.

”När jag hör ordet ”nyheter” tänker jag på katastrofer, olyckor, skandaler osv. men också bra saker. Nyheterna är information, bra nyheter hittar man på Aftonbladet där jag håller koll på nyheterna, på Facebook hittar man också nyheter men som oftast är falska. Så nyheter för mig är viktig information som är rätt så bra att veta om det t.ex. kommit en ny influensa...” (barn i åk 7)

”Jag tycker att nyheter är saker som händer runt om dig och i samhället och jorden. Jag läser mycket om sport och inte så mycket om andra saker. Det händer mycket saker över hela jorden, det finns många som inte är så intresserade men jag är det. Det finns både bra och dåliga nyheter. Det är också några nyheter som är som varningar för oss. Till exempel som att man inte ska slänga så mycket mat för att det är inte bra för miljön. Nyheter finns nästan överallt.” (barn i åk 7)

”Nyheter för mig är ett sätt att hålla koll på vad som sker i samhället, världen. Nyheter informerar mig och låter mig veta något jag inte sett med mina egna ögon eller hört. Men det kan ändå påverka mig i presens eller i framtiden vart eller vem eller hur det än hänt. Nyheter kan även berätta vad som ska eller möjligen kan hända.” (barn i åk 7)

Sammantaget är det stora och allvarliga händelser som exempelvis krig, katastrofer, mord och skandaler, som uppfattas som nyheter, men även positiva händelser ryms inom begreppet.

Lokal- och utrikesnyheter mest intressanta

I samtalen om vilka nyheter barnen framförallt vill ta del av är det två områden som utmärker sig – lokálnyheterna och utrikesnyheterna. Intresset för lokala nyheter respektive utrikesnyheter är i stort sett lika omfattande i de olika åldersgrupperna. Lokálnyheterna anses viktiga eftersom de berör barnen på ett personligt plan, medan utrikesnyheterna är spännande då de ofta handlar om sådant som inte förekommer i Sverige.

”Själv tycker jag det är viktigast att veta vad som händer i Helsingborg, det kan ju påverka mig. Om det är typ en mördare, en seriemördare eller någonting som går på fri fot så kan det ju påverka mig, det gör att jag kan se upp. Men sen tycker jag också att det är intressant att läsa om det som händer i världen eftersom det är typ så annorlunda från Sverige och andra länder. Det händer annorlunda saker. Det är intressant men det som händer nära mig är viktigare. (barn i åk 7)”

I samtalen ger barnen exempel på rånare, mördare och våldtäktsmän och vikten av att ta del av nyheterna för att kunna ”se upp”, ”ta alternativa vägar” och ”skydda sin familj”. Uttalandena skiljer sig inte åt mellan åldersgrupperna, utan eleverna i årskurs 4 resonerar på samma sätt som de i årskurs 7. Under samtalen lyfts även andra orsaker till det lokala nyhetsintresset fram. Samtidigt som det finns en rädsla för att råka ut för faror framhåller barnen att det är spännande och kul om något händer i deras närområde.

Aktuellt, dramatiskt och det man inte visste = nyheter

Det finns också skillnader mellan hur fjärde- respektive sjundeklassarna definierar nyheter. Hos de yngre barnen är nyheter kopplat till omfattande händelser och katastrofer, medan mindre dramatiska företeelser inte alltid betraktas som nyheter. Exempelvis anser flera barn att tablålagda väderleksrapporter inte kan betraktas som nyheter, sannolikt för att de återkommer varje dag. Däremot uppfattas mindre vardagliga väderkatastrofer som nyheter. En annan skillnad gäller sport, där flera bland de yngre barnen inte uppfattade sporthändelser som nyheter. För flertalet barn i båda åldersgrupperna är nyheter sådant som de inte tidigare visste något om.

”Nyheter är om något som man inte vet om. Något nytt för oss då. Medan till exempel något annat, då vet man ju redan om det” (barn i åk 4)

”Det kommer något nytt, och så visar dem om, och om, och om igen hela tiden. Att det händer något nyare i den hela tiden, i nyheten.” (barn i åk 4)

”Fast om man hör det för mycket, då är det ingen nyhet längre... för det här vet jag om liksom.” (barn i åk 4)

Sammantaget är nyhetsbegreppet också kopplat till det enskilda barnets kunskap och kännedom om en viss händelse. Det är det ”nya” i nyheter som är centralt för barnens förståelse för vad som är nyheter. Det är helt enkelt nyheternas aktualitet som är avgörande. Vidare är en händelses extraordinära karaktär viktig, dvs. om den står ut i mängden av återkommande händelser. Även om nyheter kan uppdateras och på så sätt behålla sin aktualitet, menar man att det slutar vara en nyhet när kunskapen redan finns hos den som läser.

Barns upplevelser av nyheter

Nyheter framkallar en rad olika känslor. Nyheter som gör barn och unga ledsna är exempelvis nyheter om krig, där människor (vuxna och barn) råkar illa ut. Också nyheter som handlar om mord och självmord berör samt de som handlar om hur djur plågas och dör. De nyheter som gör barnen rädda har ofta en lokal anknytning, som exempelvis nyheter om mord eller andra brott som sker i barnens närområde.

När barnen själva får beskriva vad som gör dem ledsna ger de ofta konkreta beskrivningar.

”Krig i andras hemland. Jag blir ledsen fast det är inte mitt hemland”

(barn i åk 4)

”Till exempel delfinjakten och avlivningen av giraffen” (barn i åk 4)

”För att det finns barn som dör i Syrien” (barn i åk 4)

”Någon som handlar om självmord är ledset att läsa om (ännu värre med lokala händelser)” (barn i åk 7)

Barn 1: När någon dör.

Barn 2: Ja, som den snälla presidenten.

Barn 3: Mandela.

Barn 2: Ja, Nelson Mandela.

Intervjuare: Var det en nyhet som gjorde er ledsna? När ni hörde att Mandela dött?

Barn 2: Ja, när någon bra försvinner som gör ett land glad. (barn i åk 4)

I samtalen framkommer det att barnen ibland får skuldkänslor av nyhetsinslag, exempelvis när de ser människor som inte har samma förutsättningar och möjligheter som de själva. I ett av samtalen i årskurs 4 talar barnen om hur de hanterar och bearbetar nyhetsinnehåll som uppfattas som obehagligt eller skuldframkallande.

Barn 1: Jag skulle fortsätta titta för jag tycket det är sådär spännande att veta. Jag vill veta, för jag tycker synd om dom och vill hjälpa dom. Jag kan säga till min fröken att kan vi ha loppis för dom.

Intervjuare: Så att det är spännande gör att du tittar vidare fast det är lite läskigt.

Barn 1: Ja, för att kunna hjälpa dom om vi kan ha en loppis och samla in pengar till dom.

Sorgliga nyheter väcker empati och vilja att hjälpa till

Flera barn talar om behovet av att se sorgliga nyheter för att i förlängningen kunna hjälpa till på olika sätt. Det kan också leda till frustration, då barnen känner sig maktlösa. Samtliga de intervjuade barnen visar empati för människor som far illa i nyheter som behandlar oroligheter runt om i världen. Det är framförallt de yngre barnen som visar ett behov av att samtala om den hjälplöshet som de känner inför dessa nyhetsinslag. Det finns också en dubbelhet i barnens erfarenheter av nyheter som upplevs som sorgliga. De nyheter som framkallar starkast känslor är också många gånger de nyheter som leder till mer positiva upplevelser; ”jag lär mig saker”, ”jag tycker det är spännande” och ”jag tycker det är kul”.

Yngre efterfrågar fler positiva nyheter, äldre sållar i nyhetsutbudet

Barnen menar att även om nyheter är hemska så är det både intressant och lärorikt att ta del av dem. Vad som uppfattas som ”kul” kan ha flera betydelser, det behöver inte betyda roligt i bemärkelsen lustfyllt eller komiskt, utan ”kul” för att det ger dem kunskaper om sådant som de inte visste tidigare.

Det som framförallt skiljer åldersgrupperna åt när det kommer till nyhetsinnehåll är att de yngre barnen tycks ha ett större behov av ett varierat nyhetsutbud som inte enbart

fokuserar på allvarliga och sorgliga nyheter. De yngre barnen efterfrågar fler roliga och lustfyllda nyheter som gör dem glada. De äldre barnen gör mer medvetna och aktiva val av de nyheter de läser, de väljer helt enkelt ut det som intresserar dem i högre utsträckning.

Barnens uppfattning om nyheters tillförlitlighet

I samtalen om nyheters tillförlitlighet uppvisar barnen en del källkritiska förmågor. Samtidigt framhåller barnen att de inte jämför olika nyhetskällor för att undersöka deras trovärdighet. Barnen visar sig ha stor tillit till de nyhetsmedier de använder, åtminstone när diskussionerna handlar om innehållet. Däremot är de mer kritiska när det gäller mediernas roll och uppdrag utifrån journalistikens perspektiv, tidningars vinstintresse och deras vilja att locka läsare.

Barns och ungas sätt att värdera nyheter styrs också av den egna upplevelsen. Om barnen har egna erfarenheter av det som rapporteras ser de en möjlighet att värdera nyhetsinnehållet. Barn och unga bedömer också nyheter utifrån relevans och sannolikhet.

I samtalen med elever i åk 7 framträdde flera intressanta diskussioner som visar att frågan om nyheternas tillförlitlighet är mycket komplex.

Intervjuare: Tror ni på allt ni läser?

Barn 1: Det beror på, om det finns på en annan sajt, så kanske det är lite trovärdigare.

Barn 2: Ju fler ställen det står på, ju sannare är det. Så är det ju.

Barn 2: Jag tror oftast på det.

Intervjuare: Och varför är det så?

Barn 2: För jag oftast bara kollar Norran.

Barn 3: Man orkar väl inte kolla på någon annan sida om det är sant.

Barn 2: Man tar för givet kanske?

Barn 1: Men varför skriver de ut grejer som är fejk?

Barn 2: Mer läsare.

(barn i åk7)

Barnen talar ofta om trovärdigheten hos de etablerade nyhetsaktörerna och ställer dessa mot innehållet i skvallertidningar och vad de läser på internet. De gånger kritiska röster höjs mot nyhetsinnehåll hänvisar barnen framförallt till nyhetsförmedlarnas vinstintresse. Dessa resonemang kommer oftast fram i de sammanhang där diskussionerna utgår från journalisternas motiv.

Barn 1: Det är också så att typ journalister kan ju överdriva, när det hänt något så kan de överdriva så att det ska låta mer intressant...

Barn 2: ... för att många ska läsa...

Barn 1: ... när det inte är lika allvarligt...

Barn 3: Dom tjänar mer pengar på det också...

Barn 1: ... och fler köper tidningen.

Intervjuare: Tror ni det händer ofta?

Barn 1: Det kan hända ofta, det är bara att vi inte vet det. (barn i åk 7)

Etablerade medier, rimlighet och förförståelse avgör trovärdigheten

Diskussionerna om vad som utgör trovärdiga nyheter tenderar att handla om nyhetsinnehållet och inte huruvida *källorna* till nyheterna är tillförlitliga. Att diskutera och värdera nyhetsmedier är något som visar sig vara svårt för eleverna. I de sammanhang barnen blir osäkra på nyheters tillförlitlighet gör de i vissa fall egna källkritiska efterforskningar eller så frågar de vuxna i sin närhet. Oftast testar dock barnen själva nyheternas rimlighet genom att ifrågasätta innehållet.

I en av fokusgrupperna i årskurs 7 har samtalet kommit att handla om hur ogrundade nyheter känns igen. Att ha kunskaper om ett ämne, alternativt att kunna bedöma nyheters rimlighet utifrån dess osannolikhet, återkommer i flera av gruppintervjuerna. Egna erfarenheter och förförståelse har också stor betydelse för hur (framförallt de yngre) barnen värderar nyheter. Det självupplevda kan ibland fungera som en måttstock i värderingen av ett nyhetsinnehålls trovärdighet.

”Ibland är det överkligt t.ex. typ, någon gång stod det så här ’en meteorit kommer att krascha här’. Det stod som rubrik, fast sedan när man läste så var det att det var 0.1 % chans att en meteorit som skulle åka förbi skulle slå ner i Kina eller vad det var. Men man blev kanske lite skraj först när man läste rubriken fast sedan läste man att det var 0,1”. (barn i åk 4)

”Ja, t.ex. det att jorden ska gå under eller att... Dom brukar också säga att för miljön och sånt, saker som inte är bra. Att vi slänger för mycket mat och sånt. Jag tror på det liksom, men de säger alltså att det kommer hända det, det kommer hända det, fast det händer nog inte.” (barn i åk 7)

Krängligt språk hinder för intresse och förståelse

Samtalen har även handlat om barnens ointresse för nyheter, samt vad det är i nyheter som kan vara svårt att förstå. I dessa diskussioner nämns ofta nyheternas språk. Barnen beskriver exempelvis ”luriga ord och meningar” och att nyheterna innehåller ”ord man inte använder dagligen” som bidragande till att det kan vara svårt att förstå. Det är framförallt de yngre barnen som påtalar de språkliga svårigheterna, men även en del äldre barn beskriver liknande svårigheter. Eleverna i årskurs 7 menar dock att svåra ord inte behöver hindra förståelsen då nyheterna i sin helhet gör enstaka ord begripliga. De yngre barnen kommenterar också att det komplicerade språket används för att skydda barn från olämpligt nyhetsinnehåll.

”De kanske säger lite för svåra ord för oss som vi inte lärt oss än. De kanske säger lite konstiga ord för att vi inte ska förstå”. (barn i åk 4)

De äldre talar om att nyheter har ett vuxenspråk, men att detta språkbruk är något de tvingas lära sig och de ser det sällan som begränsande. Även själva innehållet uppfattas bidra till att det är svårt att förstå, eller att barnen inte vill ta del av vissa nyheter. Exempelvis är politik och ekonomi sådant som många gånger anses ha ett irrelevant innehåll. Ett barn i årskurs 4 menar att:

”När man är yngre så kanske man tycker att man inte behöver veta lika mycket som man behöver när man är vuxen. Då kanske det inte är så nödvändigt att kunna om ekonomi för då är det de vuxna som sköter om det”. (barn i åk 4)

Det finns också en skillnad mellan åldersgrupperna. Medan de yngre talar om irrelevant både i termer av ointressant och vad som inte är angeläget, så talar de äldre framförallt om ett intresse för vissa typer av nyheter.

Sammanfattning

För barnen som deltog i pilotstudien är nyheter framförallt kopplat till tre huvudfaktorer – händelsers aktualitet, hur dramatisk eller extraordinär händelsen är samt om informationen i nyheten är tidigare okänd för barnet. På så sätt knyter barnen också an till en någorlunda traditionell uppfattning om vad som utgör nyheter. Barnen uppvisar också en viss förståelse för nyheters form i allmänhet och deras dramaturgi i synnerhet.

Barnen blir på olika sätt berörda av nyheter. Framförallt är det sorgliga nyheter om exempelvis krig och våld som väcker känslor, men även nyheter om djur som skadas eller avlider framkallar känslor. Barnen visar också en tydlig empati mot de som är drabbade i nyhetsinnehållet. Barnen efterfrågar också ett mer positivt nyhetsinnehåll.

För barnen är nyheters trovärdighet delvis kopplat till avsändaren, nyheter från etablerade nyhetsaktörer uppfattas som mer trovärdiga än andra källor. Samtidigt ifrågasätter också de äldre barnen nyheternas kommersiella drivkrafter. 13-åringarnas diskussioner visar på ett delvis mediekritiskt perspektiv, när trovärdighet diskuteras i ljuset av nyhetsmediernas kommersialisering.

Metodbeskrivning

Pilotstudien har genomförts av Manilla Ernst, fil.kand. i barnkultur och teatervetenskap. Studien baseras på fokusgruppsintervjuer med barn och unga i årskurs 4 och årskurs 7 i skolor i Helsingborg respektive Skellefteå.

Samtalen har genomförts i så kallade fokusklasser vilket innebär att samtliga elever i en klass fått möjlighet att medverka. Som komplement till gruppintervjuerna har eleverna också fått skriftliga uppgifter. Dessa har genomförts individuellt samt genom löpande arbetsmoment i grupp. En målsättning har varit att låta barnen uttrycka sina tankar i både samtal och skrift.

Totalt genomfördes 21 fokusgruppsintervjuer med sammanlagt 82 elever. I Helsingborg genomfördes 10 fokusgrupper med sammanlagt 41 elever. I Skellefteå deltog 11 fokusgrupper med totalt 41 barn. Syftet med pilotstudien är att fördjupa kunskapen kring barns och ungdomars uppfattningar om, och upplevelser av, nyheter.

De barn och unga som deltagit i studien har skriftligen fått svara på frågor om vad de anser är nyheter, vilket sedan har legat till grund för fokusgruppsintervjuerna. Deltagarna har också fått arbeta med övningar som på olika sätt anknyter till det som diskuterats vid gruppintervjuerna. Exempelvis har deltagarna fått ta ställning till och diskuterat olika påståenden som rör nyheter.

Barnen har fått ta ställning till frågor som exempelvis:

- Varför kan nyheter göra barn ledsna?
- Varför kan nyheter göra barn arga?
- Vad kan man lära sig av nyheter?
- Varför kan nyheter göra barn rädda?
- Varför kan nyheter vara spännande?
- Varför kan nyheter vara roliga?
- Varför kan nyheter vara svåra att förstå?
- Varför kan nyheter vara tråkiga?

Samtalen har anpassats till de två olika åldersgruppernas kunskapsnivå och samtliga frågor baseras på den kvantitativa undersökningen "Ungar & medier" som Statens medieråd genomför vartannat år.

(<http://www.statensmedierad.se/Kunskap/Ungar--Medier/>).

Eftersom syftet är att nå ökad kunskap om barns och ungdomars relation till, och förståelse av, nyheter, utgår studien ifrån barnens och ungdomarnas perspektiv. Detta innebär att utgångspunkten hela tiden har varit att få barnen så delaktiga som möjligt under datainsamlingsprocessen.

Studien har utformats utifrån Vetenskapsrådets forskningsetiska principer.